

**ҚАЗАҚСТАНДА
ГЕОПАРК
НЕГЕ ЖОҚ?**

3-бет

**ҚАРА
МЫСЫҚ**

8-бет

**ҰТЫСТАН
ҚҰР
ҚАЛМАҢЫЗ!**

Біздің басылымдарға жазылып, ұтысты болыңыз!
Басты сыйлық – **АЙФОН 14 ПРО МАКС!**
Бұдан бөлек: Айфонның құлаққабы, сағаты, 2 REDMI NOTE 11 Pro ойнатылады. Сондай-ақ, қысқатолқынды пеш, шаңсорғыш, үтік секілді көптеген тұрмыстық техникалар бар. Бірқатар жүлдегер «Заң» медиа-корпорациясының қолдауымен жарыққа шыққан «ШЫТЫРМАН» шығармалар жинағына ие болады.

**ҰТЫСҚА ҚАТЫСУ
ҮШІН НЕ КЕРЕК?**

Ол үшін пошта бөлімшесіне барып: «Заң газетіне» (индекс – 65921); «Юридическая газетаға» (индекс – 65928); «Заң» журналына (индекс – 75849); «Фемиды» журналына (индекс – 75858) жыл соңына дейін жазылып, түбіртеккің көшірмесін бізге жолдасаңыздар болғаны!

Екі басылымға жазылғандардың мүмкіндігі екі есе өседі!

ҰТЫС ИЕГЕРЛЕРІ 17 ШІЛДЕДЕ АНЫҚТАЛАДЫ.

Ал, іске сәт!

ЗАҢ

ZANMEDIA.KZ

✉ zangazet@mail.ru

№51 (3582) 14 шілде 2023

газеті

Қоғамдық-саяси, құқықтық газет

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ДЕПУТАТТАР ҮКІМЕТ КЕМШІЛІГІН ТОЛЫҚТЫРУҒА МӘЖБҮР

Заң адамдардың тәжірибесін қоғам игілігіне пайдаланатын адамзат даналығының ең жоғарғы көрінісі деген екен ғұламалар. Еліміздің низамдарын осы талапқа сай деп айту қиын. Оның түрлі объективті және субъективті себебі бар. Десе де, заң шығару ісін жетілдіру тұрғысында оң қадамдардың барын жоққа шығара алмаймыз.

Бұл, әрине, елімізде жүргізілген конституциялық реформаның нәтижесі екені даусыз. Алты саяси партия кірген Мәжілістің соңғы сайлауында Парламентке халық қалаулыларының жаңа толқыны келді. Мәжіліс құрамы ұзақ жылдан бері алғаш рет бірмандатты округтен сайланған, белгілі деңгейде бәсекеде озып шыққан депутаттармен толықты. Сонымен қатар, әйелдер мен ерекше қажеттілігі бар адамдардың және жастардың қатары көбейді. Бұл өз кезегінде заң шығару ісінің мазмұнына да, сапасына да өз ықпалын тигізді.

(Соңы 3-бетте)

ҚҰҚЫҚТЫҚ САВАТ

ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК ЗАҢМЕН ҚОРҒАЛАДЫ

Зияткерлік меншік – адам өмірінде маңызды рөл атқарады және әрдайым адамзаттың барлық кезеңдерінде ғылымның, мәдениеттің және прогрестің қуатты қозғалтқышы болып қала береді. Қазіргі кезде зияткерлік қызметтің жаңа салалары пайда болуына байланысты, оларды құқықтық қорғау заңмен реттелуде.

Әр адамның шығармашылық потенциалы – материалдық және рухани құндылықтарды қалыптастырады. Тұлғаның шығармашылық ой-өрісінен туған заттарды қолданбайтын адам жоқ. Алайда шығармашылықтың пайда болуына тікелей қатысты өзіндік авторы болады. Бұл зияткерлік жекеменшік ұғымын қалыптастырады. Бұл ұғым елімізге 90-жылдары келген болатын. Жалпы, зияткерлік меншік адамның өзіне тиесілі материалдық емес игілігі.

Зияткерлік меншіктің басты сипаттамасы меншікті пайдаланудың жеке құқықтарын тек зияткерлік меншіктің иесі, яғни автор ғана шамалай алуында, сонымен қатар, оның рұқсатынсыз зияткерлік меншікті ешқандай бөгде адам пайдалана алмауында.

(Соңы 6-бетте)

КӨКЕЙКЕСТІ

Бауыр еті баласын қанаттыға қақтырмай, тұмсықтыға шоқтырмай өсіріп, ұрпағымның табанына кірген тікен, маңдайыма шөңге болып қадалсын деп тілеген ата-аналардың бүгінде көңілі алаң. Түнде ұйқысын тыйып, күндіз уайымына арқау болған жайт – әлеуметтік желіде соңғы жылдары жаңбырдан кейінгі саңырауқұлақша көбейген видеолар.

Аузынан ана сүті кеппеген бүлдіршіндерге арамза пиғылын іске асырмақшы болған ақылсыздардың іс-әрекетін сіз де көрген боларсыз. Қоғамдық резонанс тудырып, әлеуметтік желі беттерінде әшкере болған бұл не нәубет деп тақырыпты тарқата түсуді жөн көрдік. Көз жеткізген статистикалық мәліметтерді көргенде жағамызды еріксіз ұстадық. Былтыр кәмелеттік жасқа толмаған жасөспірімге қатысты 83 зорлау дерегі бойынша іс тіркелген. Өткен жылы бұл уақытта 109 жағдай орын алыпты, атаулы сектор бойынша азау байқалады деп баға бергенімізбен, біз үшін 83-те аз көрсеткіш емес-ау...

Тақырыпқа тұздық болсын, айтар ойымызды айшықтап берсін деген мақсатта Асфендияров атындағы

ҚазҰМУ оқытушысы, профессор Құдиярова Ғалия Махметқызының мына пікірін ортаға салғым келеді. Ол әлгілер жайлы, «Педофилдердің көбінің миы органикалық зақымданған. Қазір көп әйелдер айына толмай ерте босанып қалып жатады. Ондай жағдайда баланың орталық жүйке жүйесі бұзылып туады. Мұның барлығы баланың ойлау қабілетіне, ақылына нұқсан келтірмей қоймайды. Осылайша адамда балаға деген әуестік пайда болады. Психиатрияда «инфантилизм» деген термин бар. Инфантильді адамның ойлау қабілеті өз жасынан төмен болады. Мәселен 15, 17 жастағы баланың ойлау қабілеті 12, 13 жастағы баланікіндей болуы мүмкін», – дейді. Жә, ойлау қабілеті тежеліп, тумысынан кішкентайларға көз салу психологиясы қа-

лыптасқандарды «Жаратылысынан екен ғой» деп жылы жауып қоюға бола ма екен? Германия, Франция, Канада секілді әлем алыптары педофилдерді танып білуге үлкен-үлкен зерттеу институттарын құрып, ғалым біткенді жұмылдырып жатыр. Алайда әліге дейін әлгілерді анықтау, олармен күресу тұрғысында нақты, ортақ келісілген тоқтам жоқ. Сондықтан себеп-салдарын қоғамдық түсініктегі бірнеше факторлармен түсіндіріп көреміз. Педофилдер қайда жүр? ҚР ІІМ мәліметіне сүйенсек балаларға жасалған әрбір қылмыстың екеуі баланың өз үйінде жасалады екен. Көбіне алыс туысқандар, өгей әке, көршілер секілді тараптардан бүлдіршіндер зәбір көруде. Кейбір пікірлер бұл іске қатысты заң жобасының әлсіздік танытатынын айтса, енді біреулер азғынның жыныс мүшесін кесіп тастауды жөн санаған. Тіпті осы тұста өлім жазасын енгізуді

қалайтындар да өз пікірін ашық жеткізіп жүр. ҚР зорлық жасағандарға қатысты бас бостандығынан айыру бойынша заң не дейді? 2000 жылға дейін зорлау фактісі бойынша 3-4 жыл аралығында темірторға қамалды. 2010 жылы заң қатаңдап, 15-20 жылға дейін сотталды. 2018 жылы педофилдерді химиялық піштіру керек деп танып, ол заңды күшіне енді. Сол жылы мемлекет қаржысынан 9.6 миллион теңге бөлініп, 77 педофилге химиялық кастрация жасалды. 2019 жылы 152 сотталушыға 19 миллион, 2020 жылы 232 қылмыскерге 29,2 миллион теңге қаржы піштіру үшін жұмсалды. Алайда бұл шешім толыққанды мәселені жойды деуге болмайды дейді мамандар.

Осы жерде бала құқығын қорғау бойынша жасалған іс-әрекеттерге тоқтала кетейік. Бір уақыттары жауаптылар кімнен сақтану керектігін ашық көрсетеміз деп педофилдер

туралы ақпаратты жинақтап, суретін, аты-жөнін, тұрғылықты мекен-жайын, қанша уақытын теміртордың арғы жағында өткізгенін, қазіргі статусын көрсетіп қойған болатын. Барлық қазақстандық inforpublic.pravstat.kz кіріп, біз айтқан мәліметтермен таныса алатын. Алайда мақаламызды қуаттай түсу үшін өздеріңізге көрсетпек болып кіріп едік, атаулы адреске ену мүмкін болмады. Осы тұста балалар мен жасөспірімдерге қатысты қандайда бір құқық бұзушылық, зорлық-зомбылық жағдайлары орын алса қайда хабарласу керек деген заңды сауал туындайды. Лайымда бұл бағыт бойынша қызмет түріне жүгінбеуді жазсын, алайда атаулы жағдайлардың куәгері болсаңыз төмендегі адрес-терге жүгіне аласыз. Ең бірінші 102 қызметіне хабар беруге болады.

(Соңы 3-бетте)

БҮГІНГІНІҢ БАС ТАҚЫРЫБЫ

ДЕПУТАТТАР ҮКІМЕТ КЕМШІЛІГІН ТОЛЫҚТЫРУҒА МӘЖБҮР

(Соңы. Басы 1-бетте)

100 күнге созылған Парламент Мәжілісінің алғашқы сессиясында халыққа қажет бірқатар заң қабылданғаны айтуға тиіспіз. Соның бірі Заңсыз алынған активтерді қайтару туралы заң кемшіліктеріне қарамастан әлеуметтік әділдік іздеген жұртшылық талабына жауап деуге болады. Бұл құжатта заңсыз алынған активтерді қайтарудың жаңа құқықтық тетіктері жасалды. Құжатта сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрестегі жаңа халықаралық үрдістер ескерілді. Онда айқындалған талаптар бойынша ешкім де заңсыз әрекеті үшін жауапкершіліктен қашып құтыла алмайды. Сондай-ақ, қоғамда және сарапшылар арасында талқыланған Сұйытылған газ айналымын реттеу және тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы мәселелері бойынша депутаттар арнайы заң әзірледі. Заңда біршама деңгейде газды зауыттан тұтынушыға дейін жеткізудің ашық жүйесі жасалды.

Сонымен қатар, арнайы заң бойынша қоғамдағы өзекті мәселенің бірі көппәтерлі тұрғын үйлерді басқарудағы кемшіліктер жойылды. Енді, басқару нысанын тұрғындардың өзі таңдай алады: КСК-ны қалдыра ма, ОСИ-ді таңдай ма – өздері шешеді. Депутаттар онлайн-платформалар және онлайн-жарнама мәселелері жөніндегі заңға да бастамашылық етті. Онда үкіметтік емес ұйымдардың, сарапшылар қоғамдастығының, әлеуметтік желіні пайдаланушылардың пікірі барынша ескерілген. Осы сессияда кәсіптік біліктілік туралы заңмен жұмыс аяқталды. Заң Ұлттық біліктілік жүйесінің барлық элементтерін рет-

тейді. Мәселен, кәсіптік біліктілікті дәлелдеу арқылы түрлі қызметпен айналысуға мүмкіндік береді. Қоғамда үлкен мәселеге айналған электр самокаттардың жүрісін реттеу жөніндегі депутаттар қабылдаған заң жаяу жүргіншілердің де, самокат жүргізушілерінің де қауіпсіздігін қамтамасыз етеді.

Бұрынғы Семей ядролық полигоны аумағын зерттеу мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету мәселесі көптен шешімін таппай келе жатқан түйткілді жайттың бірі еді. Бүгінде бұл мәселе заңнамалық деңгейде шешімін тапты. Заң нормалары полигонның аумағын қауіпсіз күйге келтіріп, халықты радиациядан қорғауға жол ашады.

Бұрынғыға қарағанда заң шығару ісі қоғам үшін ашық алаңға айналды деуге болады. Осы сессияда мәселен Парламенттің қос палатасы жалпы отырыстарды «Хабар 24» телеарнасында тікелей эфирде көрсетуге көшті. Сондай-ақ қоғамдағы өзекті мәселелер депутаттық сауалдар арқылы да көтеріліп келеді. Оның әрқайсысында елдегі түйткілді жайттар қозғалды. Әр өңірдің, әр адамның, әр отбасының тұрмысын жақсартуға бағытталған маңызды мәселелер көтерілді.

Десе де, заң шығару ісінде кемшіліктер жоқ емес. Олар әрине, қабылданған нұсқалардың сапасына тікелей де, жанамалай да әсер етеді. Солардың бірқатарын сессия жұмысы қорытындыланған сәтте Парламент Мәжілісінің төрағасы Ерлан Қошановтың өзі айтқан еді. Оның сөзіне қарағанда, бұл тұрғыдағы олқылықтарға көп жағдайда Үкімет себеп болып жатады. Мәселен, атқарушы билік тарапынан заңға бастамашы болу

жұмысы тиісті деңгейде атқарылмай отыр. Яғни, үкімет қоғамда шұғыл шешімін күтіп отырған түйткілді мәселелерге дер кезінде көңіл аударып, қажетті заң жобаларын Мәжіліске уақытылы ұсынбай келеді. Сондықтан депутаттар осы өткір мәселелерді шешуді жедел түрде өз қолына алып, тиісті заң жобаларына бастамашы болуға мәжбүр. Екіншіден, депутаттардың түзетулері мен толықтыруларына Үкімет қорытындысын қарау мерзімі тым ұзақ. Белгіленген тәртіп көп жағдайда сақталмайды. Соның салдарынан кейбір заң жобалары дер кезінде қабылданбай жатыр. Алдағы уақытта мемлекеттік органдар депутаттардың бастамаларын қараған кезде ведомстволық мүддемен шектелмеуге тиіс. Үшіншіден, жалпы отырыстарға, жұмыс топтарына келетін мемлекеттік орган басшыларының дайындығы төмен. Жауаптарының сапасы сын көтермейді. Бұл депутаттық сауалдарға берілетін жауаптарға да қатысты.

Иә, заң шығарушылық қызметтің сапасы билік бұтақтарының білікті де үйлесімді іс-қимылын қажет етеді. Өкінішке қарай, қазіргі Парламенттің құрамын соншалықты кәсіби деңгейде деп айта алмаймыз. Олардың арасында салалық мамандар аз. Мәселен, депутаттық корпус құрамында эколог жоқ. Ал қазіргі таңда экологиялық қауіпсіздік мәселесі өте өзекті болып тұр. Басқа сала мамандары мың жерден ел мүддесіне жаны ашыса да, қоршаған ортаның өзекті мәселесін таңып, оны шешудің тиімді жолын ұсына алмасы анық.

Айша ҚҰРМАНҒАЛИ
«Заң газеті»

КӨКЕЙКЕСТІ

БАЛА ҚОРҒАНСЫЗ ҚАЛМАСЫН!

(Соңы. Басы 1-бетте)

Одан бөлек «150» сенім телефоны бар, 24/7 жұмыс режимінде кеңес беру, психолог қызметін алу секілді бағытта жұмыс істейді. www.telefon150.kz сайтына кіріп көруге және «Bala qorgau» телеграм арнасын да пайдалансаңыз болады. Айтқан амалдарымызды тексеріп, жұмыс істеп тұрғанына көз жеткізгеннен кейін ғана өздеріңізге ұсындық. Қош, қанша тұстан қорып, ақпараттық түсіндірме жасап, заң аясында жазаны күшейткенімізбен мәселенің ақыр аяғы әркімнің өз санасына келіп тірелері сөзсіз.

Бұл балаларға қатысты жасалған қылмыстардың бір парасы ғана. Әлемде жыл сайын 1 млрд-қа жуық жасөспірім үлкендер тарапынан эмоционалдық, сексуалдық, физикалық зорлық-зомбылық көреді екен. Бұл дегеніңіз жер бетіндегі барлық 2 мен 18 жас арасындағы жасөспірімдердің тең жартысына жуығы бақытта балалық күндерін кеше алмай жүр деген сөз. ЮНИСЕФ және адам құқықтары жөніндегі өкілдіктің өткізген зерттеу нәтижесі бойынша біздегі ересектердің

75 пайызы бала тәрбиесінде күш қолдануды дұрыс деп таниды екен. Биылғы бес ай бойынша балаларға қатысты жасалған құқық бұзушылық туралы деректерді де назарыңызға ұсынамыз. Жыл басынан бері 1080 іс тіркеліпті. Оның 198-і аса ауыр, 252-сі ауыр, 364-і орташа, 194-і жеңіл қылмыс. Бұл 2022 жылмен салыстырғанда 7,6 пайызға көп. Ең жиі бала құқығы бұзылатын аймақ – Түркістан облысы. 100 іс, өткен жылы - 101 іс. Ең аз тіркелген облыстар – Ұлытау, Солтүстік Қазақстан, Павлодар. Шамасы – 15-30 жасөспірімдерге қатысты құқық бұзушылық тіркелген. Алматы облысы, Алматы қаласында да атаулы бағыт бойынша көптеген жағдайлар орын алған.

Мәселен, бүгін жаралы болған қолымыздың ертең жазылары белгілі. Алайда біз айтып отырған атаулы жара бүгін-ертең жазыла ма? Қор болған қыз тағдыры мен бала психологиясында туындаған түйткілдің обалын, шешімін кімнен сұраймыз?
Шернияз ЖАЛҒАСБЕКҰЛЫ

МӘСЕЛЕ

ҚАЗАҚСТАНДА ГЕОПАРК НЕГЕ ЖОҚ?

Геомұра нысандарын сақтау бағыттарының бірі ретінде 1990 жылдары басталған Геопарк құру қозғалысы Қазақстанға әлі жете алмай жүр. БҰҰ-ның Білім, ғылым және мәдениет жөніндегі ұйымында (UNESCO) 2002 жылдан Бүкіләлемдік геопарктер желісін құруды қолдайтын арнайы бағдарлама жұмыс істейді. Геологиялық парк – бұл көркем, заманауи жабдықталған табиғи аумақ, оның шегінде геологиялық ескерткіштер, сондай-ақ бұқаралық ақпарат құралдарында ақпараттық түрде жарнамаланған және туризм, ғылыми зерттеулер мен демалыс орны ретінде қызмет ететін жалпыұлттық немесе жалпыелемдік маңызы бар өзге де объектілер бар.

Геопарктердің негізгі мақсаттарының бірі – аймақтың табиғи және мәдени мұрасын сақтау, жергілікті бірегейлік пен білім беруді нығайту, тұрақты туризмді ілгерілету. Сондықтан 2015 жылдың қарашасында ұйымға мүше мемлекеттер оны ратификациялады. Қазіргі уақытта Бүкіләлемдік геопарк желісіне 48 елдегі 195 нысан кіреді. Оның ішінде әзірге Қазақстан жоқ, көршілерімізден тек Қытай мен Ресей ғана бар. Осы арада 1924 жылы Қаратау тауларында КСРО-дағы тұңғыш «Юра дәуіріндегі Қаратау көлі» палеонтологиялық қорығы ұйымдастырылғанын да айта кеткен жөн шығар.

UNESCO-ның геопарктер жөніндегі ұлттық комитетінің төрағасы, геология-минералогия ғылымдарының докторы Саида Нығматованың айтуынша, кезкелген мемлекеттің ұлттық қазынасын, басқалармен қатар, ең алдымен әртүрлі тарихи, мәдени, археологиялық, табиғи ескерткіштер құрайды. Соңғыларының арасында ғылыми, оқу-ағартушылық, тарихи-мемориалдық немесе эстетикалық маңызы зор болғандықтан мемлекет те, жергілікті тұрғындар да ұрпақтан-ұрпаққа таза, сол қалпында жеткізу үшін олардың сақталуына алаңдайтын тірі және жансыз табиғаттың жеке объектілері бар. Жансыз табиғат ескерткіштеріне геологиялық нысандар жатады.

– Қазір бүкіл әлемде геотуризмнің дамуына, яғни геологиялық және ландшафттық құндылығы бар табиғи ескерткіштерге маңыз берілуде. Оның үстіне, бұл Қазақстан үшін өзекті мәселе, оның жер қойнауы «Менделеев кестесіндегі» элементтерге толы, сонымен қатар елімізді проте-

розойдан қазіргі заманға дейінгі планета тарихының көрнекі дәлелдері ұсынылған ашық аспан астындағы бірегей геологиялық-палеонтологиялық мұражай деп сипаттауға болады. Бізде қазба-кен орындарының мол көзі бар, әлемдік масштабтағы геологиялық тарихи ескерткіштер мен ең қуатты тектоникалық құбылыстардың іздері, ежелгі жанартаулардың қалдықтары, метеориттердің кра-

терлері, ежелгі теңіздердің шөгінділері, оларды мекен еткендердің іздері бар. Іс жүзінде әрбір өңірдің өзінің геологиялық нысандары бар, олардың жаһандық ауқымда түрлі эстетикалық және ғылыми құндылығы бар. Осының барлығы әлемнің түкпір-түкпіріндегі ғалымдар мен туристердің назарын аударып отыр, – деген Саида Арапқызының сөзіне қарағанда КСРО-

дағы алғашқы палеонтологиялық және геологиялық қорықтар Қазақстанда құрылды. Елімізде геомұраны сақтау және геопарктер құру мәселелері 1920 жылдардан бастап көтеріліп келе жатқанына қарамастан, геомұра объектілерін сақтау және геопарктер желісін дамыту туралы мәселе ашық және бұрынғыдан да өзекті болып отыр.

Қазіргі уақытта республиканың геомұрасын сақтау проблемасы бірінші орынға шығып отыр: табиғи ресурстарды қарқынды, ұтымсыз игеру салдарынан Қазақстан жыл сайын туристерді тарту нүктесі бола алатын мүмкіндігінен айырылуда. Өңірлерде индустриялық емес, шикізаттық емес экономиканы дамытуға жол ашып, бірегей табиғи геологиялық объектілерге бағдарлану маңызды. Тек осылайша жаңа ұрпақ үшін бірегей табиғи объектілерді сақтап, олардың денсаулығы үшін

стратегияларын әзірлейді, бекітеді. Қонақ үйлер, халық қолөнері, тамақтану орындары, жылқылар мен көліктерді жалға алу және т. б. дамып келеді. Осыған байланысты

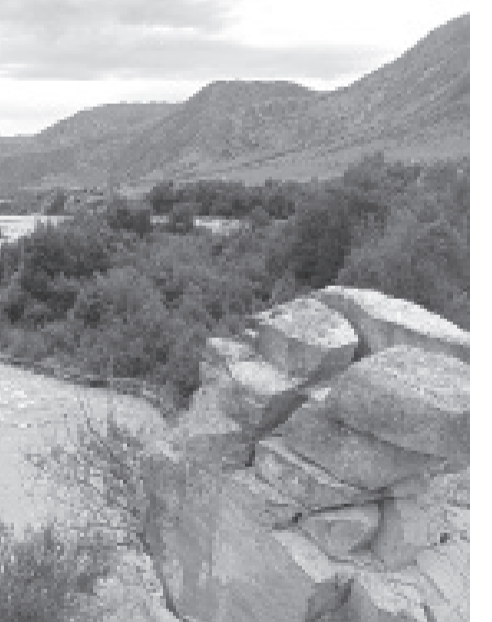

Ұлттық геопарктер желісінің дамуы өңірлердің өмірін айтарлықтай өзгертуге және олардың экономикалық тұрақтылығын да, инвестициялық тартымдылығын да күшейтуге мүмкіндік береді.

Қазақстан геопарктерді құруда зор әлеуетке ие: әсемдігі жағынан керемет ландшафттар бар, бай, жақсы зерделенген және егжей-тегжейлі зерттелген геологиялық тарихы (қазіргі заманға дейін 600 млн жыл бұрын) бір төбе, инфрақұрылым дамуы: жолдардың саны мен сапасы, әуежайлар желісі ұлғаюда, қонақ үйлер және т. б. дамуы.

Әрине, мұндай маңызды мәселені мемлекеттің қатысуынсыз шешу мүмкін емес. Бұл бағыттағы алғашқы қадамдар жасалды. Мәселен, 2023 жылғы 4 сәуірде Алматыда өткен UNESCO және Білім, ғылым, мәдениет жөніндегі ислам ұйымы (ICESCO) істері жөніндегі ұлттық комиссияның отырысында оның төрағасы – ҚР Мемлекеттік кеңесшісі Ерлан Қарин Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігінің Геология комитетіне геопарктер жөніндегі Ұлттық комитетпен бірлесіп Қазақстанда алғашқы геопарк құру

жөнінде және ҚР Ұлттық геопарктер желісін ұйымдастыру процесі бойынша (болашақта UNESCO-ның жаһандық геопарктер желісіне кіру перспективасымен) ұсыныс енгізу тапсырылды. Осы жылдың мамыр айында Геология комитеті, Орман шаруашылығы комитеті, Туризм индустриясы комитеті, Қазақтуризм

АҚ басшылығының кездесуі өтті, онда геопарктерді заңнамалық реттеу мәселелері, ұлттық геопарктер желісін құру қажеттілігі және басқа да мәселелер талқыланды. Бұл Қазақстанда геопарктер құру үшін өте маңызды қадам, өйткені бұл процесті жеке ынта-жігер үрдісінен өңірлерді тұрақты дамыту жөніндегі мемлекеттік жобаға аударды.

Мәселен қазір Қытайда 180-нен астам ұлттық маңызы бар геопарктердің 41-і әлемдік мәртебеге ие болып үлгерді. Ресейдегі 3 геопарктің біреуі UNESCO Бүкіләлемдік геопарктер желісіне енді. Қырғызстанда қазір 3 геопарк құру жоспарлануда. Бұл үшін Қырғыз Республикасы Президентінің Әкімшілігіне заңнамаға «геопарк» ұғымын енгізу және Қырғыз Республикасының аумағындағы геопарктерді одан әрі дамыту жөнінде ұсыныс енгізілді. Қазақстан геопарк құруды бүкіл елден бұрын бастағанмен, әзірге көш соңында тұр. Бұл олқылықты түзету енді Ұлт жоспары аясында қолдау тауып жатса, қанеки.

Ерлік ЕРЖАНҰЛЫ
«Заң газеті»

ҚҰҚЫҚТЫҚ САУАТ

(Соңы. Басы 1-бетте)

Зияткерлік меншік нысандары келесі түрлерге бөлінеді: әдебиет, өнер туындылары мен ғылыми еңбектер; фонограммалар жасау, орындаушылық және радиобағдарламасын жүргізу; адам іс-әрекетінің барлық салалары бойынша өнертабыстар; ғылыми жаңалықтар; өнеркәсіп үлгілері; тауар белгілері, қызмет көрсету белгілері және коммерциялық атаулар мен белгілеулер; жосықсыз бәсекелестіктің алдын алу шаралары.

Заман дамыған сайын, қоғамда әртүрлі жағдайлар орын алуда. Контрафактілік әрекеттер біріншіден, ел экономикасының дамуына кедергі жасаса, екіншіден дүниежүзілік аренада ел атауына зиянын тигізуде. Қазіргі қоғамда жоғарыда айтылған мәселелердің барлығы белең алып отыр. Әсіресе тауар белгілері арқылы халықты алдау өте кең таралған.

Сол себепті соңғы жылдары зияткерлік меншік объектілеріне халықаралық ұйымдар тарапынан да, ҚР Үкіметі тарапынан да ерекше назар аударылуда. Дүниежүзілік қауымдастықтың талаптарына жауап беру, авторлық және сабақтас құқықтар мен өнеркәсіптік меншік саласындағы құқықтарды қорғау маңызды факторлардың бірі болып отыр.

Қазақстан 1993 жылдан бастап Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымына мүше, сонымен қатар, авторлық және аралас құқықтарды регламенттейтін көптеген халықаралық конвенциялар, келісімдер мен келісімшарттардың қатысушы. Қазақстан Париж конвенциясына, Мадрид келісіміне, Патенттік ынтымақтастық туралы келісімшартқа қатысушы және басқа да маңызды құжаттарға қол қойған.

Дүниежүзілік зияткерлік меншік ұйымы – 1967 жылы Стокгольмде (Швеция) құрылған, 1974 жылдан БҰҰ-ның мамандандырылған мекемесі. Ол дүние жүзіндегі зияткерлік меншікті қорғау; зияткерлік меншік пен авторлық құқықтар саласындағы түрлі одақтарға мүше мемлекеттердің ынтымақтастығына, шарттар жасасуға және ұлттық заңдарды бірізге түсіру; өнеркәсіптік меншікпен байланысты технологиялардың берілуін оңайлату, оларға заңды және техникалық көмек

көрсету; ақпарат жинау мен тарату, халықаралық тіркеу қызметінің жұмысын қамтамасыз ету, осы ұйымға мүше мемлекеттердің арасындағы әкімшілік ынтымақтастықтың басқа да түрлеріне қол ұшын беру мақсатын көздейді.

Қазақстанда зияткерлік меншік объектілерінің құқығын «Авторлық құқық және аралас құқықтар туралы», «Патент», «Тауар белгісі, қызмет ету белгілері және тауарлардың шыққан жерлерінің атаулары туралы», «Электрондық құжат және электрондық цифрлық қол қою туралы» заңдарымен қорғау жүйесі қалыптасып, зияткерлік меншік объектілеріне деген құқықтың бұзылғаны үшін әкімшілік, азаматтық және қылмыстық жауапкершілік қарастырылған.

Айталық, елімізде тауар таңбасының құқықтық қорғалуы төмендегідей:

«Тауар таңбалары, қызмет көрсету таңбалары және тауар шығарылған жерлердің атаулары туралы» заңның 4-бабының 4-тармағына сәйкес, тауар белгісінің иесі күлікте көрсетілген тауарлар мен қызметтерге қатысты өзіне тиесілі тауар белгісін пайдалану мен оған иелік етудің айырықша құқығына ие болады. Қазақстанда қорғалатын тауар таңбасын оның иесінің келісімінсіз ешкім де пайдалана алмайды. ҚР Азаматтық кодексінің 1025-бабының 2-тармағына сәйкес, тауар белгісін кез келген айналымға енгізу: дайындау, қолдану, әкелу, сақтау, сатуға ұсыну, тауар белгісін немесе осы белгімен белгіленген тауарды сату, маңдайшадағы жазуда, жарнамада, баспа өнімдерінде немесе өзге де іскерлік құжаттамада пайдалану – тауар белгісін пайдалану болып саналады.

«Тауар таңбалары, қызмет көрсету таңбалары және тауар шығарылған жерлердің атаулары туралы» заңның талаптарын бұзған жеке тұлғалар мен заңды тұлғалар әкімшілік не қылмыстық жауапкершілікке тартылады.

«Әкімшілік құқық бұзушылық туралы» кодекстің 158-бабына сәйкес, бөтен тауар белгісін, қызмет көрсету белгісін немесе тауар шығарылған жердің атауын заңсыз пайдалану, егер бұл әрекеттерде қылмыстық жазаланатын іс-әрекет

ЗИЯТКЕРЛІК МЕНШІК ЗАҢМЕН ҚОРҒАЛАДЫ

болмағандықтан, заңсыз бейнеленген тауарлар тәркілене отырып, жеке тұлғаларға – жиырма, шағын орта кәсіпкерлік субъектілеріне – отыз, орта кәсіпкерлік субъектілеріне – қырық, ірі кәсіпкерлік субъектілеріне сексен АЕК мөлшерінде айыппұл салуға әкеп соғады.

Қылмыстық кодекстің 222-бабына сәйкес, бөтен тауар белгісін, қызмет көрсету белгісін заңсыз пайдалану, егер бұл іс-әрекет ірі залал келтірсе – сексен АЕК дейінгі мөлшерде айыппұл салуға не сол мөлшерде түзеу жұмыстарына, не сексен сағатқа дейінгі мерзімге қоғамдық жұмыстарға тартуға, не жиырма тәулікке дейінгі мерзімге қамаққа алуға жазаланады.

Тауар таңбасын заңсыз пайдаланғаны үшін жауаптылық барлық елдерде бар. Мысалы, Ресей Азаматтық кодексінің 15-бабында тауар белгісін заңсыз пайдаланғаны үшін жауапкершілік көзделген. Яғни, құқық иесі залалды өтеудің орнына құқық бұзушыдан өз таңдауы бойынша өтемақы төлеуді талап етуге құқылы:

1. Салыстырмалы мән-жайларда әдетте тауар белгісін заңды түрде пайдалану үшін алынатын баға негізге алына отырып айқындалатын тауар таңбасы заңсыз орналастырылған тауарлар құнының екі еселенген мөлшерінде немесе

тауар белгісін пайдалану құқығы құнының екі еселенген мөлшерінде тауар таңбасын пайдалануға тыйым салынады.

2. Ресейде тіркелмеген тауар белгісіне қатысты ескерту таңбасын жүргізетін тұлға Ресей заңнамасында көзделген тәртіппен жауапты болады.

Ал, Ресейдің Қылмыстық кодексінің 180-бабы бойынша - бөтен тауар белгісін, қызмет көрсету белгісін, тауар шығарылған жердің атауын немесе соларға ұқсас белгілерді біртекті тауарлар үшін заңсыз пайдалану, егер бұл іс-әрекет бірнеше рет жасалса немесе ірі залал келтірсе, жүз мыңнан үш жүз мың рубльге дейінгі мөлшерде айыппұл салуға немесе сотталушының екі жылға дейінгі кезеңдегі жалақысы немесе басқа кірісі мөлшерінде, не төрт жүз сексен сағатқа дейінгі міндетті жұмыстар, не екі жылға дейінгі мерзімге түзеу жұмыстары, не екі жылға дейінгі мерзімге мәжбүрлеу немесе екі жылға дейінгі мерзімге бас бостандығынан айыруға жазаланады. Ресейде тіркелмеген тауар белгісіне немесе тауар шығарылған жердің атауына қатысты ескерту таңбасын заңсыз пайдалану, егер бұл әрекет бірнеше рет жасалса немесе үлкен зиян келтірсе, бір жүз жиырма мың рубльге дейінгі мөлшерде айыппұл салуға немесе сотталушының бір жылға дейінгі кезеңдегі жалақысының немесе басқа табысының мөлшерінде, не үш жүз алпыс сағатқа дейінгі мерзімге міндетті жұмыстармен, не бір жылға дейінгі мерзімге түзеу жұмыстарымен жазаланады.

Азаматтардың зияткерлік меншігін қорғау арқылы мемлекет олардың шығармашылық өрісінің дамуына, сол арқылы ел экономикасының дамуына қолайлы жағдай жасайды. Зияткерлік меншіктің қорғанысы әлемде елдің ахуалын анықтайтын маңызды факторлардың бірі болып есептеледі.

ҚР Әділет министрлігінің Зияткерлік меншік құқығы департаменті зияткерлік меншік мәселелерімен айналысатын уәкілетті мемлекеттік орган болып табылады. Департамент зияткерлік меншік объектілеріне құқықтарды қорғау және сақтау саласындағы мемлекеттік саясатты

жүзеге асырады.

ҚР Әділет министрлігінің «Ұлттық зияткерлік меншік институты» – зияткерлік меншік объектілерін пайдалану және құқықтық қорғау саласында мемлекеттік билік органдары үшін сараптама, ғылыми зерттеулер және басқа жұмыстарды ұйымдастыру мен көмектесу мақсатында құрылған. Институт өнертабыстарына, пайдалы модельдерге, өнеркәсіптік үлгілерге деген патенттер беруге, тауар белгілерін тіркеуге деген өтінімдерді қабылдайды, тауар белгілерінің сараптамасын жүргізеді, зияткерлік меншік объектілеріне мемлекеттік тіркеуді жүргізеді және ресми жарияланымдарды ұйымдастырады.

Ал, әділет департаменттерінің зияткерлік меншік құқықтары бөлімінің негізгі функциялары Қазақстанның зияткерлік меншік саласындағы заңнамасының сақталуы тұрғысында жеке және заңды тұлғалардың жүгінуге негізінде жоспардан тыс тексерулерді жүзеге асыру; зияткерлік меншікті қорғау саласындағы заңнаманы қолданудың практикасын қорыту; зияткерлік меншік құқығын қорғау саласындағы ҚР заңнамасының талаптарын түсіндіру жөнінде құқықтық түсіндіру жұмысын қамтамасыз ету және өткізу, аталған саладағы құқық бұзушылықтың алдын алу мен анықтауға негізделген.

«ҚР Әділет органдары туралы» заңының 3-бабына сәйкес, әділет органдарының міндеттерінің бірі – зияткерлік меншік құқықтарын сақтау және қорғау саласындағы мемлекеттік саясатты қалыптастыру және іске асыру. Осыған орай, әділет органдары зияткерлік меншік құқықтарының барынша сақталуы, азаматтардың осы саладағы құқықтарының бұзылуын болдырмау, құқық бұзушылықтар орын алған жағдайда заңнамалар аясында қалпына келтіру және азаматтардың осы саладағы құқықтық сауаттылығын арттыру бойынша қарқынды жұмыстар жасай бермек.

Ирина БАКИШЕВА,
Қызылорда облысы Әділет департаментінің басшысы

САНДЫҚ ЖҮЙЕ

«Электрондық үкіметтің» инфокоммуникациялық инфрақұрылымының және мемлекеттік органдардың бірыңғай көлік жүйесінің операторы болып табылатын «Ұлттық ақпараттық технологиялар» АҚ-ы тағы бір жағымды жаңалықпен бөлісті.

EGOV MOBILE-да ЕНДІ КОЛЛЕДЖ ДИПЛОМЫ ҚОЛЖЕТІМДІ

– eGov mobile қосымшасының жетістіктерінің бірі – «Цифрлық құжаттар» сервисі болып саналады. Осы сервисінің көмегімен қолданушылар цифрлық құжаттарды әрқашан ұялы телефоннан көрсете алады. Колледж дипломы – арнаулы орта білімнің бар екендігін куәландыратын құжат. Енді колледж түлектері eGov mobile қосымшасы арқылы құжатты цифрлық форматта қолдана алады. Осыған дейін eGov mobile пайдаланушылары үшін жоғары оқу орындарының дипломдары мобильді қосымша арқылы қолжетімді болды. Бұл қажетті құжаттарды алу және ұсыну процесін едәуір жеңілдетеді, – дейді «Ұлттық ақпараттық технологиялар» АҚ Басқарма төрағасы Ростислав Коняшкин.

Цифрлық құжатты қолдану үшін eGov mobile қосымшасының басты бетінде «Цифрлық құжаттар» сервисін таңдау керек. Пайдаланушы құжатпен QR код немесе б таңбалы код арқылы бөлісе алады. Цифрлық құжат – түпнұсқа құжаттың аналогы. Қазіргі уақытта «Цифрлық құжаттар» сервисінде 27 құжат қолжетімді: оның ішінде жеке куәлік, жүргізуші куәлігі, ҚР азаматының паспорты және басқалары бар.

Орталық және өңірлік мемлекеттік органдардың ақпараттық жүйелеріне жүйелі және техникалық қызмет көрсетуді қамтамасыз ететін «Ұлттық ақпараттық технологиялар» АҚ-ы жаңа қызметті ҚР Цифрлық даму, инновациялар және аэроғарыш өнеркәсібі министрлігі мен ҚР Оқу-ағарту министрлігімен бірлесіп жүзеге асырып отыр. eGov mobile қосымшасын iOS жүйесінің пайдаланушылары App Store платформасынан, Android жүйесінің пайдаланушылары Play Market және App Gallery-ден жүктей алады.

Е.КЕБЕКБАЙ,
«Заң газеті»

ИНКЛЮЗИВ ҚОҒАМ

Алматы облысының орталығы Қонаев қаласында мүгедектігі бар азаматтарға арналған «Тең қоғам» қолдау орталығы ашылды. Ол бірнеше бағытта қызмет атқарады.

Атап айтқанда: Egov.kz порталы арқылы қызмет көрсету; aleumet.egov.kz арқылы мемлекет тарапынан берілетін қажетті құрал-жабдықтарға, санаторий-курорттық емдеу орталықтарына, орнын толтырушы құралдар және арнаулы жүріп-тұру құралдарына, протездік-ортопедиялық көмек және сурдо-тифлотехникалық заттарға өтініш жіберу; мүгедектігі бар азаматтарды жастар практикасына, қоғамдық жұмыстарға уақытша немесе толық күндік жұмысқа орналастыру; өз ісін бастағысы келіп жүрген азаматтарға мемлекет тарапынан берілетін қайтарымсыз грант жобаларына қатыстырып, грант иеленгенге дейін көмек көрсету; заңгерлік қызмет көрсету және тағы басқалар. Орталықта психолог, әдіскер, заңгер секілді 7 маман таңғы 9.00-ден кешкі 18.30-ға дейін халыққа қызмет көрсетеді. Алдағы уақытта штат саны көбейеді.

Бұған дейін облыста арнаулы әлеуметтік қызмет (АӘҚ) көрсететін 943 орынға арналған 4 мекеме жұмыс істеген еді. Оларда 750-ден астам адам қызмет жасап келген. Атап айтқанда: қарттар мен

«ТЕҢ ҚОҒАМ» ОРТАЛЫҒЫ ЕСІГІН АШТЫ

мүгедектерге арналған жалпы үлгідегі 220 орындық «Шарапат» арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталығы» КММ (170 орын – стационар, 50 орын – оңалту бөлімшесі). 18 жастан асқан психоневрологиялық ауытқуы бар мүгедектерге қызмет көрсететін 613 орынға арналған екі арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталықтары («Аманат» Есік арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталығы» КММ – 505 орындық, «Ақ ниет» Талғар арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету орталығы» КММ – 108 орындық). Психоневрологиялық ауытқулары бар мүгедек балаларға арналған 110 орындық «Аяла» Талғар арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету

орталығы» КММ (70 орын – стационар, 40 орын – оңалту бөлімшесі). Облыста бұдан бөлек үй жағдайында арнаулы әлеуметтік қызмет көрсететін 22 бөлімше бар. Оларда 2 347 адам қызметпен қамтылған. Үкіметтік емес ұйымдар арқылы үй жағдайында арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету үшін 2 ҮЕҰ-мен, жартылай стационар жағдайында арнаулы әлеуметтік қызмет көрсету үшін 12 ҮЕҰ-мен келісімшарт жасалды. Облыс әкімінің сайтындағы мәліметке қарағанда, арнаулы әлеуметтік қызмет түрлерімен қамтылғандар саны 3830-ды құрап, қамту деңгейі 99,5 пайызды құрап отыр.

Аймақта «Тұрмыстық зорлық-зомбылық құрбандарына әлеуметтік көмек көрсету орталығы» КММ, «Өмірлік қиын жағдайда қалған адамдарға арналған әлеуметтік бейімдеу орталығы» КММ, мүгедектігі бар балаларға арналған 90 орындық «Қонаев қаласындағы күндізгі орталық» КММ, «Белсенді ұзақ өмір орталығы» КММ құрылды. Сонымен қатар, Аутизм және басқа да ментальді бұзылулары бар балаларға арналған күндізгі орталық, мүмкіндігі шектеулі жандарға арналған 150 орындық 2 оңалту орталығын, шағын үйлерді жүз бойынша тиісті жұмыстар ашырылууда.

Е.КЕБЕКБАЙ,
«Заң газеті»

